

ARTEMISSZIÓ ALAPÍTVÁNY: VÍZ/VÁLASZTÓ – VITASZÍNHÁZI ELŐADÁS

Sólyom-Nagy Fanni: Menni? Maradni?

Törvényekkel meg lehet védeni a természetet? Elinduljon az aszály elől menekülő család egy kétes kimenetelű útra, vagy maradjon, kockáztatva ezzel életben maradását? Joga van egy szülőnek veszélyeztetnie gyermeke életét? Joga van megválasztani egy menekültnek, hogy hol szeretne élni? Maradjon az országból kitoloncolt menekült illegálisan, vagy – a törvénynek eleget téve – induljon vissza oda, ahol életben maradása továbbra is bizonytalan?

Erős és aktuális kérdéseket feszeget az Artemisszió Alapítvány *Víz/Választó* címmel indított vitaszínházi előadásain. A társulat a Same World nemzetközi projekt keretein belül megvalósuló, mintegy kétórás foglalkozással budapesti gimnáziumokba látogatott el. Az előadók több olyan társulattól is ismerősek lehetnek számunkra, amelyek színházi neveléssel foglalkoznak: a játékvezető Bethlenfalvy Ádám (InSite Drama) és az előadók – Egervári György (Merende Műhely), Romanovics Edit (KÁVA), Feuer Yvette (Bohócok a Láthatáron), Jobbágy Kata (Kolibri Színház) – erre a produkcóra álltak össze alkalmi társulattá. A színész-drámatanárokon kívül a témában kompetens szakemberek is részt vettek az eseményen: Bart István, az Energia-klub elnökségi tagja, Csáky Erzsébet, az Artemisszió Alapítvány migrációs munkacsoportjának szakértője és Abbasz, az Irán-

ból érkezett, kilenc éve menekültstátusszal Magyarországon tartózkodó fiú, aki saját tapasztalatait építette a diskurzusba.

Az előadás Horvát János egykori *Ön dönt* című interaktív TV-műsorára emlékeztet: a történet fordulópontjainál a játék megáll, hogy a játékvezető feltehesse a látottakhoz kapcsolódó kérdéseket, melyekre a nézők helyváltoztatással válaszolnak. Az előttünk kibontakozó történet, amelyről véleményt kell alkotnunk, 2086-ban, a vízhiánytól és szárazságtól

szenvedő Magyarországon játszódik. Egy vidéki család, az utolsó vízkészleteit felélve, a jobb élet reményében úgy dönt, elindul Németország, majd Svédország felé, a viszontagságos út végén viszont a svéd hatóságok

egy vidéki család az utolsó vízkészleteit felélve a jobb élet reményében úgy dönt, elindul Németország, majd Svédország felé

kiutasítják a családot az országból.

Annak ellenére, hogy a jelenetekben a migráció témája tűnik hangsúlyosabbnak (és a gyerekeket is jobban foglalkoztatja), a beszélgetésben központi témává tud emelkedni a migrációt megelőző és azt kiváltó klímaváltozás is. Egyre gyakrabban felmerülő problémákról van szó, összefüggésük mégis kevesek számára ismert. Már csak ezért is tűnik elsőre indokolatlanul aggodalmaskodónak, már-már abszurdnak a történet felvetése (vízhiány Magyarországon). Azonban a Bart István és Csáky Erzsébet által említett statisztikák riasztóan aktuálissá teszik ezt az utópiát, és a lassan

elmocsarasodó Balatonról vagy az alföldi sivatagosodásról, a vízhiány miatt megindult embertömegekről bemutatott jövőképek mindannyiunkat meglepnek.

A foglalkozás könnyű, bemelegítő kérdésekkel kezdődik; kedvcsinálónak eleinte csak Pepsi- vagy Coca-Cola, iPhone vagy Android, tea vagy kávé, édes vagy sós közül kell választaniuk a gyerekeknek, ami segíti, hogy megértsék a szabályokat, és kedvet kapjanak a részvételhez. A felszeg diákoknak is egyszerűnek és biztonságosnak tűnik, hogy meg sem kell szólalniuk, senki sem kényszeríti őket aktivitásra és pusztán helyváltoztatással (vagy helyben maradással) is jelezhetik választásukat. És éppen ez a biztonságérzet az előadás hátránya: nem törekszik arra, hogy a komfortzónájukból kimozdítsa a diákokat, nincsenek rákényszerítve, hogy a szituációk miatt kellemetlenül érezzék magukat, nem kell érezniük az események valódi súlyát.

Az előadást felvezető bemutatkozásban elhangzik, hogy színházi programot foglalkozás színházi blokkja mégis inkább csak jelképes része a látottaknak, nem alapvető szervező eleme: a nézők beszélnek ugyan a látottakról, de mivel nem befolyásolják azokat, a színészek által előadott jelenetek mindvégig statikusak maradnak (így akár videofelvételről is lejátszhatnák). Arra a kérdésre, hogy miért éppen ezt a műfajt választották a téma feldolgozására, Tarjáni Edina, az Artemisszió Alapítvány munkatársa elmondta: „*A vitaszínházi előadás igazából arra jó, hogy nem állásfoglalásokat mondunk, hogy »mi ezt gondoljuk, gondoljátok ti is ezt«, hanem egyszerűen teret adunk ahhoz, hogy elgondolkozzanak. Emiatt hozzuk be a jeleneteket, emiatt hozzuk be a szakértőket, de nekik*

igazából terük van bármit gondolni.” A vitaszínházi előadás célja tehát, hogy a látottak vitát, beszélgetést provokáljanak, hogy az ahhoz kapcsolódó kérdésekről véleményt alkossunk, új véleményeket halljunk, sajnos azonban az interaktivitás limitáltsága miatt ez is korlátozottan valósul meg. A történet aktuális, a kérdések élesek, a gyerekeket is érdekli a téma, mégis lehet érezni a mindvégig fennmaradó két lépés távolságot a diákok és az előadók között.

éppen ez a biztonságérzet az előadás hátránya: nem törekszik arra, hogy a komfortzónájukból kimozdítsa a diákokat

A játék struktúrája adott, de hogy hova, milyen mélységekig és megértésig jut el a téma feldolgozása az egyes osztályoknál, már a nézőktől függ. Így van ez, persze, minden színházi előadás esetében, de azoknál az

interaktív foglalkozásoknál, ahol a néző részese a játéknak, ez hatványozottan igaz és megfigyelésre érdemes. Két előadást is sikerült megtekintennem, és ahogy az várható volt, a különböző csoportok más és más kérdéseket vetettek fel a beszélgetések során, új irányba terelve a diskurzust, új kapukat megnyitva a témán belül.

Bár az egyik osztálynál a fegyelem – a tanár jelenléte ellenére is – lazább volt, és gondolkodásuk sem a kérdések adta keretek között mozgott, tudásuk láthatóan nemcsak az iskolában tanultakra korlátozódott, hanem szerteágazó nemzetközi trendekre és folyamatokra (és kifejezésekre) is kiterjedt. Így új szempontok kerülhettek elő a megvitatás során, és ezek az alapvetések és közös ismeretek lehetőséget adtak arra, hogy további kérdések is felmerüljenek. A másik osztály alapvetően szófogadóbb, rendezettebb volt, és ez mégis együtt járt azzal, hogy nem mutatkozott meg a tanultakon túlmutató háttértudás, gondolkodásuk csupán a hallottakra korlátozódott, esetenként még a látottaktól való

Sztrehalet Oxána felvételei a június 13-i előadásról

elvonatkoztatás, a színházi nyelv megértése is akadályokba ütközött („Miért beszél magyarul a rendőr, ha Németországban vannak?”). Az egyik csoportot kimondottan nehéz volt kimozdítani, az álláspontjuknak megfelelő helyre csak nagy gyözködést-üzletelést követően voltak hajlandók átülni, fejben azonban egyértelműen jelen voltak, gondolkodtak, megoldásokat kerestek, a párbeszédben, a közös gondolkodásban intenzívebben részt vettek, mint a másik osztály, akik ugyan aktívabban (vagy inkább készségesebben, szófogadóbban) mozogtak a térben, de kevésbé involválódtak.

az egyik csoportot kimondottan nehéz volt kimozdítani, az álláspontjuknak megfelelő helyre csak nagy gyözködést-üzletelést követően voltak hajlandók átülni, fejben azonban egyértelműen jelen voltak

Abbaszt Bethlenfalvy Ádám igyekezett bevonni a diskurzusba, de sajnos kevés szerephez jutott, pedig központi figurája

lehetne a környezeti migrációról szóló foglalkozásnak. Nem rutinszerűen, hanem alaposan átgondolva döntött ő is, mintha csak először találkozott volna ezekkel a kérdésekkel, annak ellenére, hogy talán ugyanezekről kellett döntenie, mikor útnak indult. Érdekes volt megfigyelni, hogy a gyerekek (mindkét

csoportban) nem kaptak a kínálkozó, talán soha vissza nem térő lehetőségen, hogy olyasvalakit kérdezzenek meg, aki személyesen átélte a szemük előtt megformált

súlyos döntéshelyzeteket, és segítségükre lehetett volna a válaszadásban.¹

Az előadás már csak műfajából adódóan is távolságtartóbb a színházi nevelési előadások többségénél, nem célja a teljes behelyezkedés, ennél kevesebbel is megelégszik. Némi hiányérzetem támadt, mert a nézők külső szemlélők maradtak, vita nem alakult ki, inkább csak véleménycsere, a gyakorlat helyett az előadás megmarad az elméletnél, a cselekvés helyett a verbalitásnál.

Nem kétkem, hogy a szokatlan előadás-élmény sokat nyújtott a gyerekek számára, mégis megfontolnám, hogy az interaktivitást fokozva a gyerekek ne csak véleményüket mondhassák el a karakterek döntéseiről, hanem valóban *döntsenek* is helyettük, a történetet és a szereplők sorsát aktívan befolyásolják, és ezzel a saját felelősségüket is bátran növeljék, még akkor is, ha ezzel kockáztatják az előadás fix szerkezetét. (Számos jól működő példát ismerünk erre a megoldásra, hiszen az ideiglenes társulat tagjai – más formációkban – maguk is ilyen foglalkozások megalkotói.) A fokozott részvétellel jobban bevonódhatnak a tanulók, és mélyebb, maradandóbb hatást gyakorolhatna rájuk az előadás.

Sztrehalet Oxána felvétele a június 13-i előadásról

A passzivitásukból, igaz, átmenetileg, de kizökkenti a fiatalokat, felhívja a figyelmüket, hogy a *nem cselekvés* (az egy helyben ülés) is cselekvés, döntés. A számos értéket felmutató előadás alkalmat ad arra, hogy

a számos értéket felmutató előadás alkalmat ad arra, hogy olyan helyzeteket lássunk közelebbről, melyekről a közösségi oldalak épp ellentétes véleményt alkotnánk

olyan helyzeteket lássunk közelebbről, melyekről a közösségi oldalak kommentszekcióiban talán épp ellentétes véleményt alkotnánk. A megdöbbentő statisztikákkal sokkol, a feltett kérdésekkel elgondolkodtat – és ha komolyan vennénk a szakemberek figyelmeztetéseit, akár aktív cselekvésre is ösztönözhetne. De egy-

előre nem a saját életünkről, hanem *mások életéről*, egy fiktív, jövőbeli családról döntünk, holott az élénk tárulok, most túlzónak tűnő disztópisztikus fikcióból hamarosan valóság lehet, a jövőből jelen, az „ők”-ből pedig „mi”.

¹ A kérdésekre adott válaszok a két osztályban nagyjából hasonló eredményeket hoztak, szembetűnő volt azonban a különbség a *menni* vagy *maradni* kérdésre adott válaszokban: míg az egyik osztályban 50-50%-ban, a másik osztály jelentős többsége (kb. 80%-a) a *menni*-re szavazott, hangsúlyozva az utazásba, az új életbe vetett reményt. A *maradni illegálisan vagy visszamenni* kérdésre 95%-ban (1-2 fő ellenében) mindkét csoport esetében egyértelműen a *maradni* mellett tették le voksukat a diákok.